

Анжела
Тимоева

Мүян Чай

Анжела Тимоева

МӰЯН ЧАЙ

Йоча ойлымаш-влак

Йошкар-Ола
Марий Эл писатель ушем
2013

УДК 821.511.151-93
ББК 84 (2=663.2)6-44
Т 41

Издано при финансовой поддержке Федерального агентства по печати и массовым коммуникациям в рамках Федеральной целевой программы «Культура России (2012-2018 годы)»

Тимоева Анжела (Михайлова А.Е.)

Мўян чай (Чай с медом): йоча ойлымаш-влак. – Йошкар-Ола, Марий Эл писатель ушем, 2013. – 36 с.

ISBN 978-5-9904779-3-3

Тиде сборникыш Анжела Тимоеван тўрлө ийлаште возымо ойлымаш-влакшым чумырымо. Нуно йоча-влакым порылыклан туныктат, нашам ышташ йоратыме, пўртусым пагалыме кумылым шочыктат.

УДК 821.511.151-93
ББК 84 (2=663.2)6-44

ISBN 978-5-9904779-3-3

© Михайлова А.Е., 2013
© Лебедева Ф.Н., 2013

Кидем ок кокыро...

Изи Надюшын ачаж ден аваже пашаш коштыт, садлан изи ўдырым чўчкыдынак коча ден ковалан ўшанен кодат. А нунышт, изи чукайыштлан йывыртен, тудым тўрлў семын модыктат, кевыт гыч кампеткым лўмын налын толыт.

Теве тачат Надюш коча-кован чоным куандараш толын. Кечываллан тудо кочаж дене пырля йогышо олмам погыш, вара кудывечыште чывым пукшыш. Изи ўдырлан – кугу куан! Ты жапыште коваже нунылан кочкашышт ямдылен шуктен. Чыла пашам кошартымеке, коча ден уныка пўртыш пураш тўналыч.

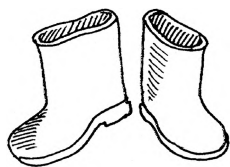
– Надюш, кидетым от муш мо? Олмам поген, амырген, очыни, – туныктен ойла кочаже.

– Эх, мондышыматыс. Уке гын, лавырат пырля пура вет, кочай? – манын, Надюш волеш темен шындыме вўд деке ошкыльо.

– Туштыжо – йўштў вўд, колоем. Айда лучо леве вўд дене мушкына, – азаплана кочаже.

– Эх, тый, кочай, кидемже кылмен, кокыраш тўналеш шонет мо? – ньога тунамак вашмутымат муын шуктыш.

Коча нимом ойлаш ўрын, семынже шыргыжалын колтыш да уныкаже почеш соптыртатыш.

Кугу кем

Йӱр почеш чарайолын модын куржталаш, очыни, кажне йоча йӱрата. Вет лавыра вӱдан келге лакыш чопыжге пурен шогалаш, эх, могай куан! Кем кӱргыш коштал налме йӱштӱ вӱдшат, пулвуй даныт лавыражат шотыш огыт налат. Корнышто эше шукурак вӱд лаке лийже ыле манын веле шонет.

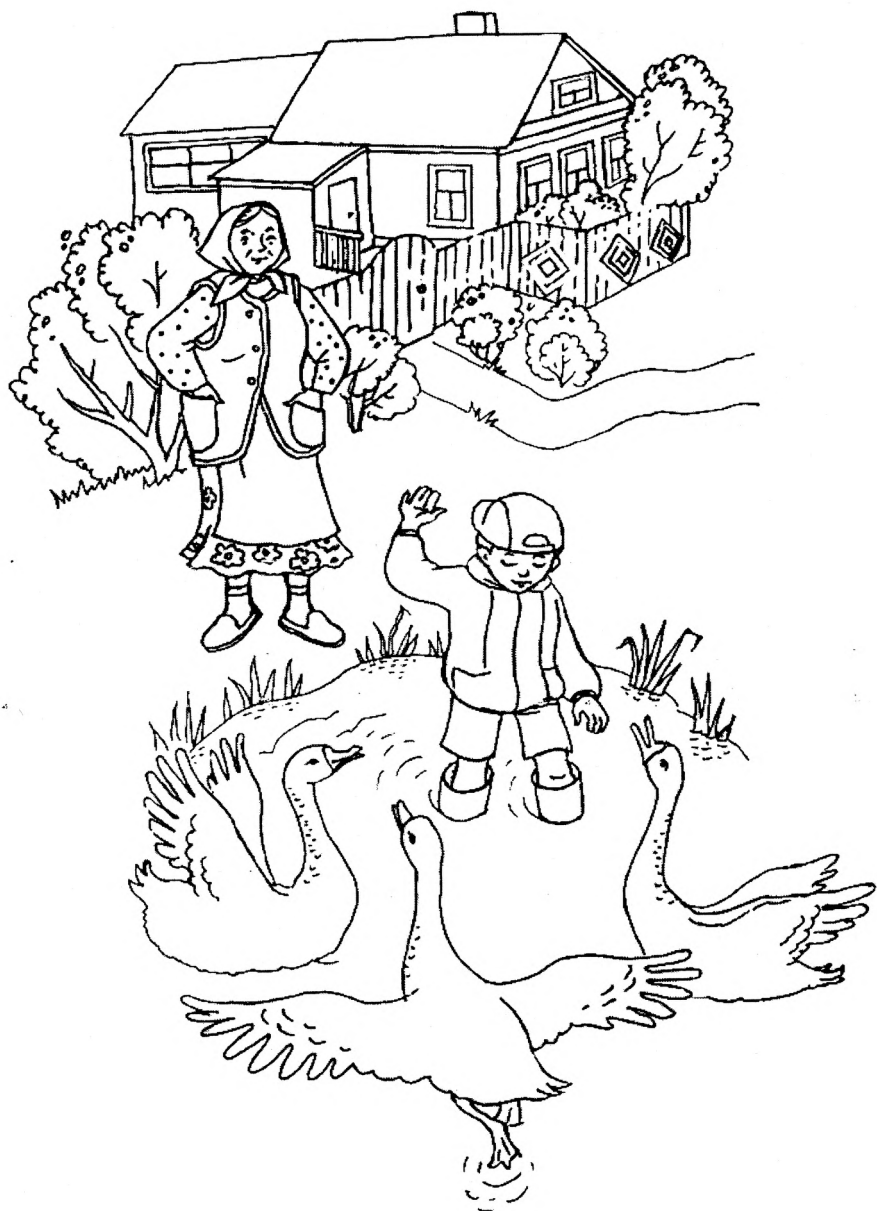
Теве шолдыра йӱр эртен веле кайыш, Алешик уремышке лектынат шуо. Вуйышто – кепке, вач-ӱмбака лупшалме вичкыж курткыжо комбо шулдырла лупшалтеш, а йолышто-о – ачажын кугу кемже!

Уремыште ик енат ок кой, эсогыл капка йымалпий верыштыже кия. Конешне, эше лавыраш пижын шинчат. Лач Алешиком веле нимо ок лӱдыктӱ. Лавырат лавыра огыл, вӱдат – вӱд огыл, тракторла келын коштеш. Теве ваштареш капкагыч Тоня кокаже лекте.

– Ой, Алешик, тыгай игечыште лавыраш пижын шинчашат от лӱд мо? Мӱнгыштӱ модын шинчем ыле.

– Мый кугу кеман улам, ом пиж, – пошкудын пылышыжлан йонгалт кодо.

– У-у, кеметше кернак кугу. Вуетте тушко

пурен шинчын кертат. Ошкылашетше неле огыл мо?

– Уке, – руал каласыш Алешик, урем дене пўя могырыш лупшалте.

«А мо, тиде пўян келгытшым ончал лекташат лиеш, – шоналтыш тудо, – вўдшö пеш келгыла ок койыс».

А пўяште лудо-комбыланже – могай куан! Тале йўр деч вара таляка пўят келгеммыла веле चु-чеш. Лывыр-льовыр шоктен, Алешик комбо кашакыш пуренат шогале.

– Ой-ой, келге улмашыс, – лўдын колтыш, шке-же кыдал даныт вўдыштö шога.

– Эй, калер, кушко эше пурет? – пўя воктенак илыше Ониса кува ала-кушеч толын шуын, изи ньогам шоягоремже гыч шўдыренат лукто. – Пурентает гын, вара мом ыштыман? Ават олмыш-то мый тыйым поньыжам ыле кызыт. Эше кемжым могай «изим» чиен вет? Йолетым пикта, товатат?

Кенета рвезе кемжым кудааше да кок кидешы-же кучен, шикш-пурак веле тўргалте.

«У-у, азырен кува, ала-кушеч толын шуо вет, авай манмыла, «пий нерўпшан», – рвезе семынже кутырен, мõнтыжö толын шуо. Вара рвезе йолжым кугу кемыш шуралтен, кудывечыш писын гына пурен шогале. Онча: аваже пöртõнчылым пеш мушкеш.

– Кушто коштат гын тыгай кечыште? – ава эргыжым шылтала.

– Модаш мийышым.

– Мо томаша, пурентайышыч огыл дыр? Чыла ночко улатыс!

– Уке, ачайын кугу кемже дене пӱя келгытым ончынем ыле, – рвезе лӱдмыж дене шкенжым шке ужалыш.

– Окмак! Мый тыланет теве тиде ночко ластык дене келгытым ончыктен пуэм. Пурентает ыле гын?

– Уке, авай, ом пурентай. Тушто Ониса кувай ороленак коштеш.

– Айда, кемет муш да кудашын пуро. Кочкаш шантак шуын.

– А мо, ачайын кем мушмыжым мый ик ганат ужын омыл. Тудыным эре тый мушкатыс, авай?

– О-о, могай ушан лектын шогалын. Изиде отыл, айда муш шке.

Алешик, аважын ойжым колыштын, йытырангына кемым тыманмеш мушкынат шындыш. А пӱртыш пуримо годым шонымыжым садак луктын каласыш:

– Авай, ачайже вара изиде, да кемым огеш муш мо? А шкеже мыйым эре «але изиде улат» манын коштешыс. Такшым ачамже мый дечем ятырлан кугу капан, тугеже тек кемжым шке мушкеш, а тый канет.

Понго йүр

Эх, кенеж йүржө кузе йүреш! Мландым вита-рен, шыжен-чыпчен, чыла чонаным лыжган мушкеш. Сур пыл кўпчык шентеч чоян гына кече ончалаш төча. Но, йүреш нөрымө деч шекланышыла, мөнтеш шылын йомеш. Кушкыл-влак куанен, изи кизаштым йүр пырче ваштареш шуялтат, чурийыштым мушкыт. Изи Сашокат Печуш кочаж ончык күзен шинчын, ты мотор сүретым куанен ончен шинча. Южо икшыве йүр деч моткоч лүдеш вет. А тиде-е? Кўдырчан йүр йүреш гын, эше волгенчым ончаш куржын лектеш. А шыма йүр годым чарайолын куржталаш вуйымак пуа. Теве кызытат ялт мечыла төрштылеш:

– Кочай, айда носкиет кудас, вўдым келас каена.

– Э-э-э, мый туге куржталаш тўналам гын, коватын онылашнянакше волен кечалтеш.

– Ну, и мо? Уэсла сакалтет вала.

– Куш сакена вара? – Печу коча шыргыжалын, уныкажын вуйжым ниялта.

– Вулгем костымо кастас! – Сашокат ок чакне.

– Э-э, туге, ужат? Айда, тугеже чошена веле, – коча ден уныка лыжга йүр йымаке лектынат шогальыч. Изи колойжо куаныже манын, коча ала-момат ышташ ямде, шол.

– Кочай, теве тысеч кай, тыге тоскал, – изи «генерал» командым пуа. Шкеже вўд лакыш чопыж-ж пурен шогалеш. Но кочаже вўдыш ок пуро, кудывече покшелне пеленже тошкыштеш.

– Ужамат, шонто велеш йўдыгаш тўналынат, – пўртўнчылнў коважын йўкшў кўдырчыла шергылте. – Эше икшывым йўр йымак луктын шогалтен.

Сашок ден кочаже кенеташте тыпге чарнен шогальыч.

– А-а-а, ковай, оныласянакет волен кайыс? – Сашокат шергылтарен колтыш.

Ольга кован шинчаже санташкыжак кўзен шинче ала-мо.

– Кў тыланет тыгайым ойлыш? Кузе тудо волен каен кертеш?

– А кочай «вўдыстў курсталмынам коват узес гын, оныласянаксе волен кая», мане. Кузе, ончыкто?

Печу коча ўрдыжтў шып гына хи-хи-хи воштыл шога:

– Тый денет, уныкам, разведкыш каяш ок лий, аман, чыла луктын ужалет.

– Кўлешлан йочам туныктет. Ончо, шкендын янакет верыштыже кодшо, – Сашокын коваже пўртыш пуренат кайыш.

Коча ден уныка тугак йўр йымалан нўраш шоген кодыч.

– Сашок, ужат, могай чечен понто йўр? Тугеже,

ик-кок кече гыч чодыраш шикшалташ лиеш. Тунам ала коватат изиш поремеш. Понтыжым вет тудо, ай, кузе йөрата?

– Могай эсе понто йӱл? Понтызо укес, вӱд веле йога? – йоча өрмалген колтыш.

– Тудыжат чарна. Айда пӱртыш пурена, чайым йӱына, каналтена, ато чылт нӱрен пытышна, – Печуш уныкажым кидше гыч кучыш.

«Кочайын усызо мускылт кайыс, витне, – изи йоча шоналтыш, – ала-могай «понто йӱл» да монь манес». Туге гынат кочаж пелен соптыртатыш.

Кече мучко йочан уш гыч «понто йӱр» шомак ыш лек. Молан тыге маныт? Вет кава гыч ик понтат ыш йогыс? Адакшым, тудо чодыраште, пушенге йымалне, шочеш. Өрмаш! Тыге огыл, коча дечын тидын нерген рашрак пален налаш кӱлеш. Уке гын, кечывалым нимаят умылтарен ыш пу. Мо тиде тыгай? Йодышым пуымеке, вашештыман. Адакат ок каласе гын, пакча шентел кузрыш понто ончалаш миен толаш перна.

Кас велеш Сашок чытен ыш керт, кочаже ончык кӱзен шинчын, руал пуыш:

– Кочай, а-ну каласе, молан тый таче «понто йӱл» маньыч?

– Э-э-э, ушет гыч лектын огыл, аман, кече мучко шонен коштыч мо?

– Конесне, сантызе нимом шыч ойло вет.

– Понто йӱр, уныкам, тыгыде пырчан, лыжга

лиеш. Тудо мландыш витарен йӱреш. Тыгай йӱр понтын вожшылан шыташ лачеш толеш, вет понто иктын-иктын огыл, а еш дене шочеш. Тыгай йӱр деч вара чодыраште мланде шопалга, понтылан лекташ сай йӱным ышта. Умылышыч ынде?

– Ынде умылысым. А мый ямде понтызак йога, сонысым.

– Вот, тыге, Сашок. Вес гана мом от пале, йод. Мый тылат умылтарен пуэм, – Печу уныкажым вӱчкалтен, малаш каяш ямдылалташ тӱнале. А изи рвезе вашмутым пален налмыжлан йывыртен, куштылгын шӱлалтыш.

Мӱян чай

Шокшо кенеж. Кече уло шокшыжым погалтен, мландышке шуэн-шуэн колта. Пушенге-влак лыжга мардеж дене кок велке сӱанватыла чӱчкен шогат. А лышташ коклаште, кече пелтыме деч аралалтын, кайык-влак чогыматат. Нунат шке коклаштышт «шомак пазарым» почыныт.

Сад-пакчаште, олмапу йымалне, кужу ўстел шога. Ўстембалне теркеш оптен шындыме олма, кызыт гына кӱэшт лукмо когыльо, перемеч да тулеч моло чесат койыт, а покшелне – кугу ший самовар шӱлештын шинча. Ўстел коклаште чал

пондашан шонго Метри коча коеш тудын воктене, тентылыште, ватыже, Майра кува, газет-влакым ончен шинча. Метри коча пелешта:

– Майра-а!

– Мо?

– Нерешет – калош.

– Эй, шонго карта! Ойлышаш мутет уке гын, мом мыскылен шинчет?

– Мыскылем мо? Мўшкыр шужен, манам. Кечывал шуын. Мом тур пўчкышла шинчет, мий, уныканам кочкаш кычал кондо!

– Миен толшаш, – тарванымыж годым куваже пелешта.

Кугызаже, пörтыш пурен, чайгорка ден сакыр атым нумал луктеш. Тыгодым кува уныкажым конденат пуртыш. А шкеже пеш шурга, умшажымат огеш тўч, пулемет тототла, шонет:

– Шайтан! Ончал ынде йолашетшым, шкеже, вует да тувырет – чыла лавыра дене варналтын. Кочаже, йод, кушто перныл коштын?

Кочаже нимом пелешташ öрын, уныкаж деч йодеш:

– Тыгай чапле кечыште лавыражым кушто кычал муынат?

– Мезе вет козла колем воктене сöснала веле модна. Мыйзе изи сöсна улам ыле, а Сасок – кугу сöсна. Палет, могай онай?

– Шижам.

– Кочай, айда коктын.

Тиде жапыште чайгоркашке чайым темкален шогышо куваже öрынат колтыш:

– Эй, албаста-шамыч, ынде лавырашке почанаш каяшда веле кодын. Айда, кайыза-кайыза, но сур-тышкем йолдам конден ида пыште.

Майра кува кугызаж ден уныкаже ончык чайгоркам конден шындат, шкеже ваштарешышт пурен шинчеш. Ты жапыште уныкаже кочаж деч йодеш:

– Кочай, мый чайым сакыл дене ынем йö, мүй кöлес.

– Мүйжым але кöзен огыналыс, уныкам, – кочаже олмеш коваже вашешта.

– Мүй деч поснат мүй таман чайым ышташ лиеш. Ушет гына лийже. Тый чайышкет ик изи совла шинчалым пыште да шолашкыла луго.

– Мо-ом? Шинчалым? Ынде ушет кайыш, то-ватат, – Майра кува кычкыра.

– Тый, кува, рот на замок! Чечас ончалына: көн ушыжо каен, мыйын але теве тиде малайын.

– Шонто карта, – манешат, кува лыплана.

– Так, уныкам, шинчалетым пыштышыч?

– Пыстысым.

– Шолашкыла лугышыч?

– Лугысым.

– Ынде подыл ончо-ян, кузерак вара?

Уныка чайгоркам кидышкыже налын, чайым

подылеш. Но тунамак умшаж гыч чыла луктын шүвалеш:

– Тьфу! Кочай, чынак усеет уке улмас!

– Эй, уныкажат, ушемже мыйын огыл, тыйын уке. Ха-ха-ха! Шинчалым пыштыме деч ончыч-шо мом шонышыч вара? Чайжым шолашкыла лугымо дене тамже вашталтеш шонет мо? Векат, ават вуйышкет чыве пуным веле шүшкын. Мыс-карамат от умыло.

Шоколадым шынден

Изи Наташалан вич ий гына темын. Но туге гынат, ўдыр шке ийготшым ончыде, чыла вереат шуаш тырша. «Мый але изи улам, ом керт», – манын шинчымыжым ик ганат ужалтын огыл. Теве тентечат тудо коваж пелен паренте пак-чаште колорад копшантым поген кошто. Эше нунын дечын огешат лўд вет! А таче адакат кова ден уныка кешыр йырантым сомылат. Йоча – йочак. Умшаже эсогыл лым ок лий, эре ала-мом йодеш, нимучашдымын кутыра, кидше дене иктажым ончыктылеш. Теве изи ўдыр шудо дене пырля тыманмеш парня кутыт кешырым шўдыренат лукто:

– О-о-о, ковай, ончо, тудо могай лийын, але?

– Эй, шуршо иге! Кешыржым молан луктат? Мөнтеш урен шынде-ян, уке гын, кошка.

– Угыч урем гын, кузе илас тўналес, ковай? – йырымла Наташа.

– Вашкерак шынден, вўдым шавалтет гын, эше илана, – туныкта коваже.

– Она-ай! Вара киялат, помидолат кешыл се-мын тыге иланен келте-ес?

– Кертеш, кертеш. Вашкерак урен шынде, мо пеш шуко кутырен шоgetше? – коваже изи ўды-рым шўрдылмө семын пелешта.

Наташа тунамак кешырым верышкыже туш-калтен шынден, изи ведраж дене вўдлан куржо. Толмешкыже, коваже йыраным сомыленат пыта-рен ыле.

– Мо, вўдланже пошкудо ялыш мийышыч мо, уныкам?

– Уке-е. Мый вет эсе Семечем дене модым.

– Айда, кевытыш миен толына, тыят пашам ыштышыч вет. Кампетым налына, печеньым.

Наташа ден коваже тыманмеш кевытыш мие-нат шуыч. А туштыжо-о! Шинчат шарла.

– Так, ковай, мылам тыйын кампетет ок кўл. Мылам «Сникелс» кўлес.

Тыге изи ўдырлан шонымо шоколад логале.

– Шоколадетшым молан от коч? – толшыла коваже йодеш.

– Ок лий. Вескана коктын коськына.

– Вара молан налыктышыч?

– Күлес манам гын, значит, күлес.

Мөнтө толын шумеке, Наташа вик пакчаш куржо. А коваже, тудым öрын ончалат, пöртышкö пурыш.

Изи ўдыр кешыр йыранеш лакым ыштыш, шоколадшым кокыте ыштен, пелыжым мландеш урен шындыш.

– Вот. Ынде тят кугу-у лят. А мый казне кечын ўмбакет вўдым савас тўналам. Вала ме тыйым ковай дене коктын кесыл дене пылля погена да коськына, – мугымата шке семынже йоча. Тудо коважын лектын шогалмыжымат шижын огыл.

– Мом ыштет, Наташук?

– О, ковай. А мый кесыл дене пылля соколадым сындысым. Вала кугу лиймексё, коктын коськына.

– Эй, окмак. Шоколадетше ок куш. Тудо вет кушкыл огыл.

– А кесыл мландес кускесыс.

– Кешырже вет кушкыл, уныкам.

Изи ўдыр, кумыл волышо, тебе кызыт гына урен шындыме шоколадшым шып гына ончен шогыш:

– Эх, а мый сонысым, кугу-у соколадым коськам, – манын каласыш ўдыр да мөнтыжö содор куржын пурыш.

Пүртүсүн ойгыжо

– Шүжарем, кынелаш жап шуын! – эрдене мален кийимем годым окна гыч шөртнӧ кечыйол пурышат, мыйын шинчашкем тура ончале.

Кынельымат, окнам почым.

– Салам, ал кече акаем! – кычкыралым.

Канде кавам волгалтарен, тулшол гай чевер кече уло тўням да шке калыкшым у кече дене саламла. Кайык-влакат пушенге гыч пушентыш чонештылыт, тымык, волгыдо илышлан куанен муралтат. Чылажат сылнын коеш.

Окна воктечын нигузеат ойырлен ом керт. Ик тат кече дене вашла шинчам модыктылна.

– Мом шоget, шүжарем? Таче игечыже, ужат, могай мотор. Вашкерак чодыраш тарване. Вет тушто тыйым лым лийде вучат.

– Онай. Кӧ мыйым вучен кертеш? Такше таче мӧр погаш каяш шоненам ыле. Тау, чевер акаем, шижтарыметлан! Мый куржам веле.

Окнам петырышымат, шүргем леве вўд дене шўалтышым. Кочмет-мочет, атым налын, уремыш лектын куржым. Пасушко лектын, корнемым чодыра велке виктарышым. А каваште сур турийже кузе мур! Чонемат, тудын семжым колыштын, пеленже кавашке чонешта.

Шижынат шым шукто, ужар сывыным чийыше чодырашке пурышым. Пушенге коклаште тўрлў-тўрлў пеледыш коедат, сылне деч сылне шудо кушкеш. А шудо ўмбалне тўрлў копшанге, шукш-влак ала-кушко вашкат. Шудышырчык пылыш-чоратымак пўчкеш, тунар мура, пуйто, пуч дене ала-кўм ала-кушко ўжеш.

Изиш ончыкырак эртышымат, шке шинчамланат шым ўшане. Шентекрыак чакналтен, онай сўретым эскераш пижым.

Пундыш ўмбалне Шемгутко шога, а йырже Рывыж, Пире, Шоншо, Маска да моло чонанат верланеныт. Покшелнышт шала вуян рвезе, вуйым сакен, шып шога. Шемгутко, онжым кадыртен, чон йўсыж дене ойла:

– Йолташ-влак, колыштса чылан! Те шкеат па-леда, мый ешем дене шкаланна пўртым ынде арня наре лиеш, чоненна. Тентече леведышлан ешар-тыш пўнчў имым нумал толна да каналташ шич-на. Кенета йол йўк шоктыш. Мый тушкыла он-чальым. Чонымо суртна воктеке кок рвезе то-лын шогале да пўртнам шалатен кодыш, – Шем-гутко шортын колтыш. – Иктыже теве тиде ыле, – рвезе могырыш ончыктыш. – Мом ышташ теве тыгай чондымо, осал шўман йоча-влак дене? Ме нунылан пайдам ышташ тыршена, а нуно?

– Мыйынат тыршен чонымо суртемым пыта-рат, – Эныремыш йыныса.

– Тентече мыйын шочшемым пуштыныт да пушенте укшыш сакален коденыт, – Шемгишке ава шортеш.

Нунын мутланымашке ладыра капан Ош куэ ушныш:

– Мыйынат кажне ийын парчамым күрыштыт. Тиде огеш сите, товар дене капем руалын, мыняр вүдем йоктарат. Могай титакым ме айдеме ту-кымлан ыштен улына?

Теве чодырасе трибуныш Маска күзен шога-ле. Шўлыканше шинчаж дене йолташыже-вла-кым ончалын, шке ойжым тўнале:

– А ынде мутым мылам пуаш йодам. Ончалза, пошкудем-влак, йырым-йырда! Мемнан дене чо-дыра пеш шагал кодын. Мемнан илемнам кечын шыгыремдат. Тиде веле мо? Йўшаш вўднат шке тамле тамжым йомдара. Тидлан верчын шочмо-кушмо вер-шўрнам коден, мўндыр тайгашке каяш верештеш. Тендамат коден каяш пеш йўсў. Вет шочмо мланде кеч-кўланат шерге.

– Маска родо, мемнам коден ида кай, вара тен-дан деч поснаже кузе илена? – чылан шортын колтат.

Чодыра оза умбакыже мутшым шуя:

– Теве ончылнына осал койышан йоча шога. Тентече тудо Шемгуткын пўртшым шалатен, а умбакыже могай айдеме лиеш? Тыге, илен-толын, илыме вернаже дене мо лиеш?

– Тудым туныкташ кўлеш, – Копшанте йўкым лукто.

– А кузе? – кокла гыч йўк шокта.

Рвезе вуйым сакен шога. Шўргыжō тарай гай чеверген.

– Тыште мый титакан омыл. Йолташем тыге ышташ шўдыш.

– Ончыза-ончыза, кузе ойла? Тудо титакан огал, а йолташыже, – Шемгутко кычкыралеш.

– Йолташетшым чараш огеш лий ыле мо? А ме тендан илыме суртнам шалатен кодена гын, мо лиеш? Меат вет вашмутым пуэн моштена! Мо тыланда огеш сите? Тошкен кошташда мланде але шўлашда юж шагал? Намысдыме-влак! – Маска каласа. – Тудым мōнтыжō огына колто.

Йоча лўдын, утларак шорташ тўналеш:

– Вуеш ида нал, осал койышем мондаш йодам. Тетла тыге ом ыште. Мыйым авам йомдара.

– Магырен ит шого, нечке йоча! Аватым чаманышын коят. А тиде Шемгишке аван игыжым кō пуштын? Айдеме вет! Шонет, тудын чонжо ок коршто? Кызытак Шемгуткылан илемжым ышташ полшо! Пырчын-пырчын пўнчō имым пого.

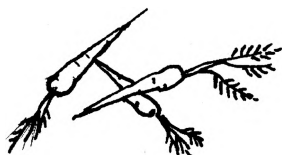
– Йōра, полшем, – рвезе эркын ойла.

– Йолташетланат каласе, тылеч вара тыге ынже ыштыл.

Йоча Шемгутко-влак дене пырля тыршаш тўнале. Пеш писын тарванылеш. Шемгутко-влак

рвезын ыштымыжлан йывыртеныт. Түшка вий йочан чонжо гыч тыманмешке осал койышым корандыш.

Тиде сүретым ужын, мөр нергенат мондышым. Йывыртен, мөнтө велыш тарванышым.

Полшен

Кенеж – моткоч сөрал пагыт. Тудым, очыни, чыланат чытен-чытыде вучат. А мо? Кече – шокшо, емыж-саска – пакча тич: мом шонет, тудым кўрлын-пурлын ончаш лиеш. Йўштылмет шуэш гын, тыманмеш энерыш төршташ лиеш. Икманаш, илыш огыл – узьмак. Вот тыгай узьмакыш идалыкеш ик гана изи Танкшат логалеш. Тудым аваж ден ачаже кажне кенежым ялышке, коваж ден кочаж деке, конден кодат.

Теве тачат, машинашке шинчын, ялыш кудалынат тольыч. Изи ўдырыштым кова-кочалан коден, аваж ден ачаже пашаш шикшалтыч. А Танюш куанен. Ынде сadyкыш эр кынелме ок кўл, тыште мыняр шонет, тунар малаш лиеш.

– Ковай, айда чевер мөретым ончыкто. Эныжетат кўын ве-ет? – изи ревизор пакчашке ўжаш тўнале.

– Тыйымак вучат, Танюш. Ончыч айда чайым

йўуна, вара пакчашке лектына, мўрымат, эныжымат тамлен ончена, – кова уныкажым пеш шуна.

– Уке, ковай, мыйымак вучат гын, кызытак лекташ кўлеш. Чайым вара йўуна, – Танюш пўртгыч лектын, пакчашкыла лупшалте. Коважат, ни мом ойлен шуктыде, «изи вуйлатышыже» почеш соптыртатыш.

– О-о, мўржў мыняре?! Ну, кочкам ынде. Ковай, тол-тол, тылатат ситарена, тамлен ончо, – уныка куанен, пакчам шергылтара.

Коваже, кугу кўмыжым кучен, колойжо пелен ушныш:

– Айда тышан погена, вара сакыр ден варен кочкина. Палет, могай тамле?

– Йўра, кочайланат ик совлам пуэна, вет? – Танюш кочаж нергенат ок мондо, тургыжлана.

Кова ден уныкаже ик кугу кўмыж мўрым тич погышт. Изи ўдыр куанен, кўмыж йыр тўрштылеш. Коваже свежа шоптыр лышташ гыч чайым шолтыш, мўр немырым ыштен, ўстел покшекак пуртен шындыш. Теве кочажат урем гыч пурен шуо:

– Могай тутлын ўпшалтеш? Мўрымат поген шуктен улыда?

– А тый мо шонышыч, кочай? Ме вет писе улына, – Танюш тыманмеш вашмутым муо, совлам налын, ўстел коклаш пуренат шинче.

– Ой, тамле мўржў! – йоча куанлан мучаш уке. – Кочай, пурлын ончо.

– Тый коч, коч. Тылат кушкаш кӱлеш. Олаштет тыгай тутло уке вет, – кочаже шыргыжеш.

Танюш шукат ыш шинче, үстел кокла гыч лектынат шогале.

– За столом долго не сидеть! Покушал – вышел! – рашкалтарен пуыш. Коваж ден кочаже шинчам карен шинчат.

– Ушем пошол, кӧ тыгайым тылат туныктен, – коваже ӧрын колтыш.

– А мыланна садикыште тыге ойлат.

– Молодец! Чылт мый гай писе улат, – кочаже воштылеш. – Ато коват ик чукур чайже воктен арня умшажым карен шинча.

– Мый уремыш модаш каем, ковай. Лиеш вет? – Танюш пел шинчаж дене шантысек окнам кӱта.

– Кай, кай. Мемнан ден оласыла машина кудалыштше уке. Лӱдаш нимо деч, – кочаже ончыктен вашештыш. – Чечас мыят уремыш лектам.

А Танюш вашмутым вучен шуктыде, шикшалт лектын куржо. Ялыште тудо кечыгут уремыште модын кертеш. Нигӧ почешыже оролен огеш куржтал. Олаште гын аваж деч посна лекташ оклий. Коваже манмыла, ола – кугу, йомынат кертат. Изи ӱдыр капка ончыл тентылыш лектын шинче. Уремыште ик йочат модшо уке. Куш каен пытенят гын? Тыге онаят огыл. Мом ышташ? «А-а, шанте ковай ден коктын мӧржым погышна, а эныж нергенет мондышна», – изи пакчашкыла

Танюш корныжым такыртыш. А туштыжо-о! Коважын мо гына уке: помидор, кияр, кешыр, шоган, шоптыр, вишне, олма... Теве редис, «тол, тол» ма-нын, ужар шудыжым рүзен шога. Ёдыр йырангла воктеч эныжвондо коклашкыла каяш тарваныш. Кенета тудо чарнен шогале. «А мый ялыш так-шым ковай-кочайлан полшаш толынамыс. Туге-же кеч ик йыранжым сомылен пуышаш», – шо-налтыш. Кешыр воктек толын шогалын, паша-лан пижаш шонен пыштыш. «Та-ак, тыште ке-шырже укеатис, чыла вере – ужар шудо. Ну, ко-вай, тидымат сомылен огыл. Очыни, мыланемак коден», – Танюш пеш тырша, кешыр шудым чо-ж да чо-ж күреш. Йыран пытымеш, изи ёдыр ялт-нойыш, сангаж гыч пүжвуд чыпчен чыпча. Изи кизажат палынак лавырген, шкежат мландеш пörдалше сөснаигыла веле коеш. «Йöра, тачеш-сита. Мый вет але изи улам. Эрла кодшыжым күраш полшем», – шоналтен, коважлан моктанаш куржын колтыш. Пörтыш пурывеке, омсадүр гычак тототлаш тўнале:

– Ковай, мöнтыштö кьет, тидымат от ыште. Мыйын ола гыч толмемак вучет мо?

– Мом ом ыште? – коваже кухньо омса гыч лектын шогале. – Ой, Юмем, мо лийынат, Танюш? – коваже волен шинчашат ямде.

Йүк-йүанеш кочажат ончыл пörт гыч газетым сакен лекте.

– О-о, вот тиде по-деревенски, маналтеш, – ла-
выра чукчук гай уныкажым шыргыжал ончале. –
Мо, тыйже, модаш кайышыч огыл мо?

– А тушто иктат уке улыт, да мый пакчашке
лектым.

– Пакчаштыже мом ыштышыч, Танюш? Пура-
кеш йӱштылыч мо? – коваже улылен ок керт.

– Уке. Кешырым сомылышым, ато чыла шудо
кушкын, а кешырже уке, – ўдыр умылтарыш.

– Мо кешыржым, такшым, кок кече ончыч веле
сомылышымыс. Сокры шинчам дене ужын омыл
мо вара? – ончылсакышыжым кудашын, коваже
пакчаш лекташ тарваныш.

– Э-э, кува, лучо ит лек. Мый умылышым, кугу
полышкалышет кузе сомылен, – коваже почешы-
же кычкыра.

Коваже пелен Танюшат соптыртатыш.

– Ушемак кайыш, ынде! – пакчаште шергыл-
те. – Мо, кешыремже куш чонештен пытенит,
Танюш?

– Ала, мый гын ик кешырымат шым му, ковай, –
ўдыр ӧрын шогале. – Шудыжо гын шуко ыле.

– Эй, мор-мор, уло-уке кешыремат чыла кўрышт
оптенатыс. Тыйым олаште веле огыл, ялыштат
оролен кошташ кўлешыс, – коважын шинчавўд-
шат лекташ ямде.

– Мый полшаш шонышым вет, ковай, – Танюш
нимом ышташ ӧрын, верыштыже тошкышт шога.

– Мо, йөра, ынде. Мом ыштет? Уэшла тушкен от шынде вет. Мо лийшаш – лийын, – коваже пörтыш пураш тарваныш. – Айда пакчаш кодаш уке, пеленем пуро.

Танюшат вуйым сакен, коваже почеш ошке-дыш. Кумыл – волышо, модаш кайымат ок шу.

– Кова-ай, тый тольык авайлан ит ойло, йөра. Мый вес ийын тылат вес кешырым шынден пуэм, – изи ўдыр пелештыш.

– Йөра, уныкам, йөра. Пошкудын казаже кочкын лектын манам, – коваже шырғыжалын, Танюшым вўчкалтыш.

А мом ыштет? Изи йочам вурсен, лўдыктет веле. А кешыр – тудо, весат, шочеш.

Каза – ия вольык

Ялыште илет гын, кенеж гоч, чынак, могай гына пашам ышташ ок логал? Но мый гын эн нелылан күтү кўтымашым шотлем, кечыгут пўртўсыштö коштат гынат, чылтак кугырген пытет.

Икана мыланнат кўташ черет шуо. Адак вет мыскылымылак ушкал ден шорык черетше иктеш логальыч. А шорыкым кўташ чытенак ом керт. Эше тушто каза-влакше чоныш витарат. Ну мо, черет гын – черет, эртарыде ок лий. Кастене

урем гыч пурышымат, кудашын, малаш шунгалтым.

Эрдене мален кием, шүргышкем вўд чўчалт-мыла чучо. «Мо тыгай? – шонем, – куш логалынам? Йўр йўреш огыл дыр?» Шинчам почым гын, ончем: воктенем ачай вўдан кружкам кучен шога. Мыйже нимолан ўрынам:

– Ачай, вўдшў дене мом ыштет?

– Шўргетым мушкам. Кынел, кўтўш каяш кўлеш, монденат мо? Чыве уэшла кашташ шинчаш тарвана, а тый алят малет.

Мыят ўрканенрак кынельым, шўргем мушкым, пўем эрыктышым, содор чиен, кочкаш шинчым. Тыгодым кудывече гыч шольым куржын пурыш. Тудат мый дечем ончыч кынелын улмаш.

– Тыйже мынярлан кынелынат? – йодам.

– Эше Пушкинат шочын огыл ыле, – койдара.

«Ну йўра, ўгыл гын, огыл лийже» – шоналтышым да уремышке лектым. Капка ончыко лектын веле шуым, «ял йодыштмашет» тўнале: «Таче тылатат черет шуо аман?», «Малымет шуэш чай?» «Солатше кушто?», «Тоятше мо пеш изи?» Чыла йодышланат «туге, туге» маньым да вашкерак каен колтышым.

Ялым лектат, пасу тўналеш. А туштыжо турий чўчка, пеледыш пеледеш. Пасум эртымеке, вигак кугу олык тўналеш. Тыште ял кўтў коштеш. Меат кўтўм олыкыш пуртен колтышна да курык сереш каналташ шична.

Кече кўшкырак да кўшкырак кўза. Туге гынат жап пеш эркын эртымыла чучеш. Кечываллишан ме кўтўм Элнет серышке нантайышна. Шорык-влак вуйыштым пушенге тўныш тушкалтен шогальыч, а ушкал-влак гын, эше умбачынак ўчашымыла, вўдышкө кудал пурышт.

Шорык коклаште кок каза ыле. Озашт – шонго, садлан нуным ушкал олмеш онча. Но чылан ойлат, пуйто нине каза-влакым кўтымеш, лучо шўдө вуй ушкалым кўташ. А мый эре шонем ыле: «Молан казажым тынар огыт йөрате, вет тудат – вольык». Мемнан гын каза укеат, онайын веле чучеш. Кенета воктекем шольым ден Пальма лўман пийна толын шогальыч.

– Мом коракым шотлен шоget, алят мален темын отыл мо? – койдара шольым.

– Маленже теминам, а мо? – манам.

– Айда йўштылаш пурена?

– Ушет каен мо ушкал коклаште йўштылаш? Лўмын мыскылет ала-мо? – мыят сыренрак пештышым. – Мий, шке йўштыл, почыштым шотлен лек.

– Тый, акай, пелторта улат улмаш. Элнетше йогынан, аныра!

Тыгодым ачайын йўкшө шоктыш:

– Каза-шамычда кушто улыт?

Ме мом ойлашат өрынна, кок велке тумнала ончыштына. Чынак, каза-влакын пушыштат ко-

дын огыл. Мый писын тарванен, чодыра коклашке шикшалтым. Ончем: почешем шольым ден пий поктат.

– Теже, такшым, почешем куржталыда але казам кычалыда? – мыят сыренам.

– Казамат кычалына, почешетат куржталына, – шыргыжале шольым.

Мыйын мутланен шогаж жапем укеат, умбакыла куржым, а шольым чодыра гыч лекте. Куржтал-куржтал, чытак ноен пытышым. Нине «түкан ия-влак» верчын пел чодыражым савырнышым чай. Кенета ончылно пушенге шыдыр-шодыр шоктыш. Лўдын, шылын шогалым. Йўк тугакак шодыртата. Лўдмем сененак, верем гыч тарванышым. Ончал колтышым гын, каза-влакем ломбышко кокйола шогалынытат, лышташым пеш авызлат. Сырымем дене та-ак уло чодырам шергыл-тарен колтышым дык:

– Те, кужу пондаш тўча, почешда тынар куржталыктышда, а шкеже лышташым пўжген шогеда?

Каза-влакем лўдынат колтышт. Та-ак кудалаш тўналыч дык, почыштым веле ужын кодым. А мо? Мыят нунын почеш кычкырен-вурседыл куржам. Вашкымем дене чодыра тўрыш лекмемат шым шиж. Ончем: пушенге йымалне ачай ден шольым мыйым воштыл шинчат:

– Ну тый и кычкырет? Ёпетат шаланен пытеныс, овдала койын шоget. Тынарже мом кары-

шыч? Кайык-влакат чонештен пытышт ала-мо?

– Тежат мыйым воштылыда мо? Мый нине пондашан таргылтыш-влакым поктыл куржталам, а нуно воштыл шинчат!

– Тынар карымет денже каза-влакетше иктаж-мом умылышт, шонет? – шольым игылтеш.

Чытышем пытыш! А кўтўм мўнгў нантаяш уй-уй мыняр жап уло. Мый тыште шогаш ораде омыл.

– Мый мўнгў каем, а нине каза-влакдам пеш кертыда гын, шке оролыза, – маньым.

– Кай-кай, шудышырчыкла тўрштыл ит кошт. Тыгай ораде деч вольыкшо лўдеш. Тый дечет посна лучо сайын коштына, – мане шольым да ачай почеш каяш тарваныш.

А мый тиддеч вара кўтўм кўташ йолемат пышташ ом шоно.

Коя чыве

Мыскара

Иленыт улмаш ик ялыште кок пошкудо. Ик-тыже незер ен лийын, а весыже утыж дене тырлен шинчын. Икана коктынат поянын капка ончыланже вашлийынытат, тентгылыште пеш кутырен шинчат. Поянже лыптырдок пурен шинчат, ойла:

– О-ой, ала-мо мўшкырем пеш коршта, таче вет

«сөсна пайремым» ыштышна, ик мўшкырым те-
мен шындышым. Тыге ойла да кидтупшо дене
умша йырже коям ўштылеш. Йорлетат нимом
ойлаш өреш. Вет тудыжын «сөсна пайремжы-
лан» сөснажат укес. «Уке-е, тыге ок лий, тыйым
туныкташ күлеш. Эрла мыят тылат пайремым
ончыктем». Тыге шоналта да мөнтыжө ошкы-
леш. Поянетат пеныж-пеныж кынелеш да коя
мўшкыржым сакалтен, мөнтыжө соптырта.

Эрлашыжым кок пошкудет адакат лектын
шинчыт. Ынде йорлет поян деч йодеш:

– Ну, пошкудем, таче чот кочкын отыл ала-мо?
Пешыже отат мутлане. А вот мый таче коя чы-
вым, ну, авызлышым вет. Алят түрвем гыч коя-
жым ўштын колтен ом керт.

Поянетат, өрын, шке семынже шона: «Тиде пел-
тортажын коя чывыже кушеч лектеш? Ырыс-
шат урем воктен кояла веле койын коштеш да?»

Тиде жапыште пөрт гыч йорло енетын эргыже
куржын лектеш да чарга йўкын кычкыралеш:

– Түрвеш йыгыме коятым пырыс нумал кай-
ыш!

Йорло пошкудетат йошкарген кая, ошемеш, адак
йошкарга да уэшла ошемеш. Вожылмашым чы-
тен кертде мөнтыжө куржын пура.

А поян енет воштыл кодеш:

– Да-а, коя чывет канга пырыс логарыш тыге
пурен кая улмаш аман.

ВУЙЛЫМАШ

Кидемже ок кокыро.....	3
Кугу кем	4
Понго йӱр	7
Мӱян чай.....	11
Шоколадым шынден	14
Пӱртӱсын ойгыжо	16
Полшен.....	20
Каза — ия волпык	26
Коя чыве	30

Литературно-художественное издание

Анжела Тимоева
(Михайлова Анжела Евгеньевна)

Мӱян чай

Йоча ойлымаш-влак

Чай с медом

Рассказы для детей дошкольного и школьного возраста
На марийском языке

Редактор С.Д. Архипова
Художник Ф.Н. Лебедева
Корректор Н.В. Иванова
Компьютерная верстка К.Л. Тимофеева

Подписано к печати 26.08.2013. Формат 60х84/16.
Бумага офсетная. Усл.печ.л. 6,2. Тираж 500. Заказ № 569.

РО "Союз писателей России" РМЭ
424036, Республика Марий Эл, г. Йошкар-Ола, ул. Красноармейская, д. 44.

Отпечатано с готового оригинал-макета
в ООО "Издательский дом "Сельские вести".
425200, Республика Марий Эл, п. Медведево, ул. Советская, 5.

